

Dr Vuk Radović, LL.M.

Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

POJAM POTROŠAČA KOD UGOVORA O ORGANIZOVANJU PUTOVANJA

Rezime

Predmet ovog rada predstavlja definisanje pojma potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja. U prvom delu rada se analizira ovaj pojam imajući u vidu rešenja Direktive o paket aranžmanima. Autor je uporedio pojam potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja sa opštim pojmom potrošača. Nakon iznošenja argumenata za i protiv sužavanja ovog pojma, autor se opredelio za zadržavanje postojeće koncepcije. U drugom delu rada je prikazan pojam potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja sadržan u srpskom Zakonu o zaštiti potrošača. Poređenjem sa evropskom regulativom, autor je zaključio da je srpski pojam potrošača neusklađen sa evropskim, zbog čega je predložio određene zakonske izmene postojeće regulative.

Ključne reči: potrošač, ugovor o organizovanju putovanja, Direktiva o paket aranžmanima, Zakon o zaštiti potrošača, Zakon o obligacionim odnosima.

1. ZNAČAJ ODREĐENJA POJMA POTROŠAČA KOD UGOVORA O ORGANIZOVANJU PUTOVANJA

Razvoj potrošačkog prava poslednjih decenija nije zaobišao ni turističko pravo. Štaviše, neki ugovori u turizmu su postali tipični primeri na kojima su primenjivani klasični instituti prava potrošača (na primer, pravo na informisanje i pravo na odustanak od ugovora).¹ U tom pogledu prednjače ugovor o organizovanju putovanja, kao najznačajniji i najrasprostranjeniji turistički ugovor, i ugovor o tajmšeringu. Kod oba ugovora slabija ugovorna strana se naziva potrošač, čime ovi ugovori potpadaju pod kategoriju tzv. potrošačkih ugovora.² Međutim, postoji značajna razlika između pojma potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja i ugovora o tajmšeringu. Naime, kod ugovora o tajmšeringu se potrošač definiše na klasičan način, te se on ni po čemu ne razlikuje od istovetnog pojma razvijenog u opštem potrošačkom pravu.³ Suprotno tome, potrošač kod ugovora o organizovanju putovanja je specifično definisan, čime je ovaj pojam prilagođen posebnoj materiji organizovanja putovanja.⁴

Za Srbiju, proučavanje pojma potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja ima poseban značaj iz najmanje dva razloga. Prvo, imajući u vidu da je ugovor o organizovanju putovanja paralelno uređen u dva zakona (Zakonom o obligacionim odnosima⁵ i Zakonom o zaštiti potrošača⁶), pravilno shvatanje pojma potrošača direktno određuje domen primene Zakona o zaštiti potrošača, a indirektno i Zakona o obligacionim odnosima. Drugo, pojam potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja je u Zakonu o zaštiti potrošača⁷ pisan pod očiglednim uticajem Direktive

1 O osnovnim pravima potrošača više vid.: M. Mićović, „O temeljnim pravilima potrošačkog prava“, u: *Od caveat emptor do caveat venditor* (ur. M. Mićović), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2009, 43-54.

2 O pojmu potrošačkih ugovora više vid.: M. Đurđević, „Ugovori u potrošnji“, *Pravo i privreda* 5-8/2007, 669-679.

3 Vid.: Directive 2008/122/EC of the European Parliament and of the Council of 14 January 2009 on the protection of consumers in respect of certain aspects of timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts, *Official Journal of the EU*, L 33/10, 3.2.2009, čl. 2, st. 1, tač. f. Prethodna direktiva koja je uređivala materiju ugovora o tajmšeringu je slabiju ugovornu stranu nazivala kupcem, a sada je taj termin zamenjen izrazom „potrošač“, što očitno pokazuje prodor potrošačkog prava. Vid.: Directive 94/47/EC of the European Parliament and the Council of 26 October 1994 on the protection of purchasers in respect of certain aspects of contracts relating to the purchase of the right to use immovable properties on a timeshare basis, *Official Journal of the EU*, L 280/83, 29.10.1994, čl. 2.

4 Na taj način se „zakonsko proširenje pojma potrošač odnosi samo na jedan od nekoliko zakonom uređenih ugovora u oblasti turizma“. M. Karanikić Mirić, „Šta je novo u srpskom ugovornom (potrošačkom) pravu?“, u: *Pravni kapacitet Srbije za evropske integracije – zbornik radova – knjiga V* (ur. Stevan Lilić), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2010, 142.

5 Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 i 44/99, čl. 859-879.

6 Zakon o zaštiti potrošača – ZZZP, *Službeni glasnik RS*, br. 73/2010, čl. 93-110.

7 Zakon o zaštiti potrošača ovaj ugovor naziva ugovor o turističkom putovanju, što je prema zakonu sinonim sa paket aranžmanom. Vid.: ZZZP, čl. 5, st. 1, tač. 29.

o paket putovanjima, paket odmorima i paket turama (dalje u tekstu: Direktiva o paket aranžmanima).⁸ Međutim, upoređivanjem ovih pojmova uočavaju se značajne razlike, zbog kojih se može konstatovati da u ovom domenu srpsko pravo nije usklađeno sa pravom Evropske unije i da je u tom pogledu potrebna dalja harmonizacija.

2. POJAM POTROŠAČA KOD UGOVORA O ORGANIZOVANJU PUTOVANJA U PRAVU EVROPSKE UNIJE – NEUSKLAĐENOST SA OPŠTIM POJMOVIM POTROŠAČA

Pojam potrošača u Evropskoj uniji tradicionalno nije regulisan na jednom mestu. Svaka direktiva koja je uređivala neki segment ove široke oblasti je imala svoj pojam potrošača. Međutim, nejedinstvena regulativa u formalnom smislu te reči nije značila i sadržinsko nepoklapanje pojmovnog određenja potrošača. Naprotiv, jezičkom analizom tih definicija se uočava da je Evropska unija različitim propisima ipak izgradila jedinstven pojam potrošača, prema kome je potrošač svako fizičko lice koje deluje u svrhe koje su van njegove poslovne ili profesionalne delatnosti. Dva su konstitutivna elementa ovako određenog pojma potrošača: prvo, da je reč o fizičkom licu,⁹ i drugo, da potrošački ugovor zaključuje van svoje poslovne ili profesionalne delatnosti.¹⁰ Iz navedenog se može zaključiti da Evropska unija u osnovi prihvata restriktivnu definiciju potrošača,¹¹ koja se zasniva na primeni objektivnog kriterijuma.¹² Takođe, ovaj pojam je rezidualno definisan, jer se odnosi samo na lica koja nisu profesionalci,¹³ tj. na poslove koji nisu obuhvaćeni profesionalnim aktivnostima.

U praksi su se pojavila brojna sporna pitanja u vezi sa ovako određenim pojmom potrošača. Najnovija Direktiva o pravima potrošača iz 2011. godine je na njih odgovorila neznatnom promenom definicije potrošača, tako da se sada potrošačem smatra svako fizičko lice koje deluje van svoje trgovačke, poslovne, zanatske ili profesionalne delatnosti.¹⁴ Međutim, prava promena

---

8 Council Directive of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours (dalje u fusnotama: Direktiva o paket aranžmanima), *Official Journal of the EU*, L 158/59, 23.6.1990. Više o osnovnim rešenjima ove direktive vid.: M. Dragašević, „Direktiva EZ o organizovanom putovanju, odmoru i kružnom putovanju“, *Pravo i privreda* 5-8/1996, 666-673.

9 Ovaj element je zajednički svim definicijama potrošača. Vid.: M. Đurđević, 672.

10 D. Vujišić, „Potrošač kao subjekt pravne zaštite“, *Pravo i privreda* 4-6/2013, 329; B. Mihajlović, „Kako poboljšati zaštitu potrošača u Republici Srbiji“, *Pravo i privreda* 4-6/2013, 419.

11 B. Mihajlović, 419.

12 Objektivni kriterijum se vezuje za cilj potrošačkog akta. Više o objektivnim i subjektivnim kriterijumima na osnovu kojih se određuje pojam potrošača vid.: M. Mićović, *Zaštita prava potrošača*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu i Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac 2009, 13-15.

13 B. Pasa, G. Antonio Benacchio, *The Harmonization of Civil and Commercial Law in Europe*, Central European University Press 2005, 18.

14 Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council –Direktiva o pravima potrošača, *Official Journal of the EU*, L 304/64, 22.11.2011, čl. 2, st. 1, tač. 1.

se ne krije u definiciji pojma potrošača sadržanoj u tekstu direktive, već u njenoj preambuli, u kojoj stoji da kod mešovitih ugovora (ugovora koji su samo delimično zaključeni u okviru poslovne delatnosti fizičkog lica)¹⁵ treba utvrditi da li je ugovor zaključen dominantno u poslovne ili neposlovne svrhe, te će se fizičko lice smatrati potrošačem samo ako se prema svim okolnostima utvrdi da je ugovor zaključen primarno u vanposlovne svrhe.¹⁶

Nasuprot tradicionalnoj i modernoj definiciji potrošača, koje i danas karakterišu opšte pravo potrošača Evropske unije, stoji pojam potrošača određen Direktivom o paket aranžmanima.¹⁷ Prema njoj:

„potrošač je lice koje uzima ili je saglasno da uzme paket aranžman (primarni ugovarač), ili bilo koje lice u čiju korist primarni ugovarač kupuje paket aranžman (drugi korisnici), ili bilo koje lice na koje primarni ugovarač ili bilo koji od drugih korisnika prenese paket aranžman (prijemnici).“

Odmah treba primetiti da je ovde reč o specijalizovanom pojmu potrošača, prilagođenom turističkoj delatnosti. Kao i u drugim potrošačkim direktivama, i Direktiva o paket aranžmanima koristi termin potrošač. Međutim, iz najmanje dva razloga ovakav pristup se ne može oceniti kao dobro rešenje. Prvo, ovaj pojam potrošača se fundamentalno razlikuje u odnosu na opšti pojam potrošača, bez obzira na to da li govorimo o opštem pojmu potrošača u tradicionalnoj ili modernoj varijanti. Korišćenje istog termina za potpuno različite pojmove nema opravdanja.¹⁸ Drugo, u materiji turističkog prava se već decenijama koriste drugi termini za označavanje ove druge, slabije ugovorne strane, kod ugovora o paket aranžmanu. U tom pogledu je potpuno prihvatljivo korišćenje termina putnik (engl. *traveller*). Štaviše, ovaj pojam koristi i Briselska konvencija, kao prvi međunarodni izvor koji je uređivao ugovor o organizovanju putovanja.¹⁹ Prema njoj, putnik je definisan kao bilo koje lice koje ima koristi od ugovora o organizovanju putovanja, bez obzira da li je ugovor zaključen ili cena plaćena od strane tog lica ili drugog lica za njega. Sadržinski je ova definicija jednim delom slična definiciji iz Direktive o paket aranžmanima, što je još jedan razlog za nastavak njenog korišćenja, a ne prelazak na novi termin. Treće, pojam „potrošač“ u materiji turističkog prava deluje kao strano telo, koji se u praksi nikada nije koristio. Iz svih navedenih razloga, veliki broj država članica je prilikom implementacije Direktive

¹⁵ Više o problematici mešovitih ugovora u kontekstu određenja pojma potrošača vid.: D. Vujisić (2013), 333-336.

¹⁶ Direktiva o pravima potrošača, Preambula, tač. 17.

¹⁷ Direktiva o paket aranžmanima, čl. 2, st. 1, tač. 4.

¹⁸ U teoriji se širi pojam potrošača kod ugovora o turističkom putovanju koristi kako bi se opravdala koncepcija po kojoj ovi ugovori nisu uključeni u zakon koji uređuje potrošače, već u zakon koji uređuje obligacione odnose. Vid.: M. Baretić, „Zaštita potrošača u Republici Hrvatskoj – trenutno stanje i perspektive“, u: *Od caveat emptor do caveat venditor* (ur. M. Mićović), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2009, 89.

¹⁹ International Convention on Travel Contracts (CCV) – Briselska konvencija, Brussels, 23.4.1970, čl. 1, st. 1, tač. 7.

o paket aranžmanima izbegao korišćenje termina „potrošač“, kako ne bi bili u konfliktu sa opštim pojmom potrošača.²⁰

Poređenjem specijalizovanog pojma potrošača iz Direktive o paket aranžmanima sa opštim pojmom potrošača, uočavaju se brojne razlike.

Prvo, prema opštem pojmu, potrošač može biti samo fizičko lice. Suprotno tome, pojam potrošača iz Direktive o paket aranžmanima nije ograničen na fizička lica.²¹ Ovde treba napomenuti da nisu istovetni pojmovi putnika i kupca turističkog aranžmana, jer putnik po prirodi stvari može biti samo fizičko lice, dok kupac turističkog aranžmana može biti i pravno lice.²² No, i jedan i drugi su obuhvaćeni pojmom potrošača kod ugovora o paket aranžmanima.

Drugo, za opšti pojam potrošača je relevantna profesionalna delatnost koju on obavlja, tj. da li se ugovor zaključuje (dominantno) u okviru te delatnosti. Pojam potrošača iz Direktive o paket aranžmanima ni na koji način nije determinisan profesionalnim delatnostima koje lice obavlja. To znači da pojam potrošača omogućava da Direktiva obuhvati i dvostrane trgovinske poslove – tzv. B2B (engl. *Business to Business*) poslovne odnose,²³ jer se podjednako primenjuje i na potrošače i na profesionalce.²⁴ Činjenica da jedno lice zaključuje ugovor o turističkom putovanju sa turističkom agencijom u okviru svoje profesionalne delatnosti ne utiče na primenu Direktive o paket aranžmanima.²⁵ Prema tome, razlozi zbog kojih lice zaključuje ugovor o turističkom putovanju su irelevantni.²⁶ To znači da Direktiva nesumnjivo štiti i poslovne paket aranžmane.²⁷ Naslov Direktive na najbolji način potvrđuje želju Evropske komisije da proširi njen personalni domen primene, tako da ne obuhvata samo klasična

20 Working Document on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours – Working Document 2007, Brussels, 26.07.2007, 8, dostupno na adresi: http://ec.europa.eu/consumers/rights/commission_working_document_final26-07-2007.pdf (3.7.2013). Termini koji se koriste su: putnik (Austrija, Estonija, Nemačka, Holandija i Švedska), kupac (Francuska, Luksemburg i Slovačka), turista (Litvanija), klijent (Letonija, Portugal) i mušterija (Češka Republika, Danska, Poljska). Vid.: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath u: *EC Consumer Law Compendium - Comparative Analysis* (eds. H. Schulte-Nlke, C. Twigg-Flesner, M. Ebers), 2007, 216-217.

21 D. Vujisić, „Implementacija Uputstva EEZ o turističkom putovanju u Zakon o zaštiti potrošača Republike Srbije“, *Pravo i privreda* 4-6/2012, 421.

22 S. Petrović, N. Tepeš, „Materijalnopравни i međunarodnoprivatnopravni aspekti ugovora o organiziranju putovanja“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 55(6)/2005, 1505.

23 Working Document 2007, 8.

24 Working Document of the Commission – Responses to the consultation on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours – Summary of responses – Sažetak odgovora, 3, dostupno na adresi: http://ec.europa.eu/consumers/rights/summary_responses_publication_final_30012007.pdf (3.7.2013).

25 Prema nekim autorima je sporno da li se Direktiva o paket aranžmanima primenjuje i na poslovna putovanja. Vid.: E. Führich, *Reiserecht – Handbuch des Reisevertrags-, Reisevermittlungs-, Reiseversicherungs- und Individualreiserechts*, Verlag C. H. Beck, München 2010, 40.

26 Marc McDonald *et al.*, *European Community Tourism Law and Policy*, Blackhall Publishing, Dublin 2003, 291; M. Baretić *et al.*, *Propisi u poslovanju turističkih agencija*, Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb 2009, 127.

27 M. McDonald *et al.*, 291; D. Vujisić (2012), 422.

putovanja radi odmora (engl. *package holidays*), već sva putovanja kod kojih druga ugovorna strana pruža kombinaciju (paket) turističkih usluga (engl. *package travel*).²⁸ Iz navedenog proizlazi da, za razliku od restriktivnog pojma potrošača u opštem potrošačkom pravu, Direktiva o paket aranžmanima prihvata ekstenzivan pojam potrošača, što znači da se zaštita pruža najširem krugu lica.

Treće, Direktiva o paket aranžmanima razlikuje tri vrste potrošača: glavnog ugovarača, druge korisnike i prijemnika. Ovo je velika razlika u odnosu na klasično potrošačko pravo, gde u svakoj oblasti postoji jedan pojam potrošača. Tro-slojnim definisanjem potrošača, Direktiva o paket aranžmanima želi da obuhvati što je moguće veći broj lica, tj. da im pruži istu zaštitu,²⁹ što znači da je personalni domen primene daleko širi u odnosu na druge potrošačke direktive.³⁰ Za ovu definiciju se može reći da je složena i kompleksna, a u određenim aspektima i nejasna. No, bez obzira na moguća različita tumačenja, osnovna intencija evropskog zakonodavca je bila da se obuhvate sledeća lica:³¹

- lice koje kupuje paket aranžman, bez obzira na to da li ono ide na putovanje;
- lice koje ide na putovanje, u slučaju da je drugo lice kupilo paket aranžman;
- lice koje je paket aranžman steklo indirektno od prethodno navedenih potrošača, a ne direktno od organizatora putovanja.

Svaka sledeća kategorija na prethodnu dodaje nova lica koja se imaju smatrati potrošačima. U daljem tekstu biće reči o tri vrste potrošača obuhvaćenih Direktivom o paket aranžmanima.³²

- 1) Glavni (primarni) ugovarač (engl. *the principal contractor*, nem. *der Hauptkontrahent*, fr. *le contracant principal*). Glavni ugovarač je lice koje „uzima ili je saglasno da uzme paket aranžman“. Već na prvi pogled je jasno da glavni ugovarač, kao prva vrsta potrošača koju štiti Direktiva, nije precizno definisan. Problem u tumačenju ovog pojma postoji zbog korišćenja reči „uzeti“ (engl. *take*), jer pravno posmatrano „uzeti aranžman“ može imati više, a najmanje sledeća dva značenja: prvo, ovaj pojam može označavati lice koje faktički ide na putovanje; i drugo, može označavati lice koje kupuje paket aranžman.³³ Jezički posmatrano, uzeti aranžman uobičajeno znači ići na putovanje, te bi se isprva dalo zaključiti da je prvo tumačenje ispravnije. Međutim, ako bi se ono prihvatilo, onda bi pojmovi drugih korisnika i prijemnika bili

28 Commission of the European Communities, Proposal for a Council Directive on package travel, including package holidays and package tours, COM (88) final, 21.3.1988, 13, dostupno na adresi: <http://aei.pitt.edu/12229/1/12229.pdf> (4.7.2013).

29 M. Baretić *et al.*, 127; M. Dragašević u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima – II knjiga* (ur. S. Perović), Savremena administracija, Beograd 1995, 1414.

30 M. Baretić, 89.

31 D. Grant, S. Mason, *Holiday Law: The Law Relating to Travel and Tourism*, 4th ed., Sweet & Maxwell, London 2007, 56.

32 Najveći broj država članica Evropske unije (čak 15) je uveo tripartitnu definiciju potrošača. Više vid.: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath, 216.

33 D. Grant, S. Mason, 56.

obesmišljeni, jer su i to lica koja idu na putovanje. Drugim rečima, ako bi se glavni ugovarač shvatio kao korisnik putovanja, onda bi glavni ugovarač obuhvatao i druge korisnike i sticaoca, što je neprihvatljivo. Direktiva nije slučajno navela tri vrste potrošača. Očigledno je da je ona nastojala da reguliše različite pojmove, pa se prilikom tumačenja ovo mora imati u vidu.

Osim navedenog, u prilog drugog tumačenja treba dodati još jedan razlog. Naime, ako se glavni ugovarač shvati kao korisnik putovanja, onda potpuno van opsega Direktive ostaju lica koja zaključuju ugovore o turističkom putovanju za druga lica (na primer, privredno društvo zaključi ugovor za svoje zaposlene). U tom slučaju bi zaposleni bili obuhvaćeni pojmom drugih korisnika, i njima bi se pružala zaštita, a privredno društvo koje je zaključilo ugovor i platilo cenu, ne bi imalo nikakva prava prema organizatoru putovanja.³⁴

Iz svega navedenog, glavnog ugovarača treba identifikovati sa licem koje je kupilo ili je saglasno da kupi paket aranžman, tj. sa saugovaračem organizatora putovanja.³⁵ Prema tome, bez značaja je činjenica da li je to lice istovremeno korisnik putovanja. Glavni ugovarač zaključuje ugovor o turističkom putovanju i plaća cenu. Uostalom, ovakvo tumačenje proizlazi i iz preambule Direktive, prema kojoj „potrošač treba da ima koristi od zaštite uvedene ovom Direktivom bez obzira na to da li je on direktna ugovorna strana...“³⁶ što odgovara pojmu glavnog ugovarača.

U praksi je čest slučaj da jedno lice zaključuje ugovor o turističkom putovanju u ime grupe lica. Primera radi, lice A zaključi ugovor o turističkom putovanju i plati cenu za sebe, ali i za svog supružnika i dvoje dece. U tom slučaju se postavlja pitanje ko je lice A, a ko članovi njegove porodice, u smislu podele potrošača koju poznaje Direktiva. Na prvi pogled bi se dalo zaključiti da je lice A glavni ugovarač, a članovi njegove porodice drugi korisnici. Međutim, ovakav zaključak ne bi bio ispravan, jer lice A suštinski zastupa svoje članove porodice, te se i lice A, ali i svaki član njegove porodice imaju smatrati glavnim ugovaračima.³⁷

- 2) Drugi korisnici (engl. *the other beneficiaries*, nem. *die übrigen Begünstigten*, fr. *les autres bénéficiaires*). Drugi korisnik je svako lice u čiju korist glavni ugovarač kupuje paket aranžman. Očigledno je da ovaj pojam širi krug lica koja su obuhvaćena zaštitnim odredbama Direktive, jer se pojam potrošača ne vezuje samo za saugovarača organizatora putovanja. Zapravo, korisnik je lice u čiju korist je zaključen ugovor o turističkom putovanju, tj. lice koje faktički koristi usluge organizatora putovanja. U praksi je glavni ugovarač najčešće i korisnik putovanja. Međutim, u tom slučaju on je obuhvaćen pojmom glavnog ugovarača, jer je zaključio ugovor. Termin

---

34 Više vid.: D. Grant, S. Mason, 56-57.

35 Više vid.: D. Grant, S. Mason, 57.

36 Direktiva o paket aranžmanima, Preambula, tač. 10. Slično: M. Dragašević (1996), 668.

37 Suprotno vid.: M. Dragašević, „Ugovor o organizovanju putovanja i zaštita turista kao potrošača“, u: *Od caveat emptor do caveat venditor* (ur. M. Mićović), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2009, 216; M. Dragašević (1996), 668.

drugi korisnik ne obuhvata glavnog ugovarača, već nužno pretpostavlja njegovo postojanje. Drugim rečima, da bi postojao drugi korisnik neophodno je da neko lice zaključi ugovor o turističkom putovanju sa organizatorom putovanja (glavni ugovarač), ali da u isto vreme to lice nije i korisnik putovanja.³⁸ Kao tipičan se može navesti sledeći primer: lice A zaključi ugovor o turističkom putovanju u korist određene grupe lica. Lice A je u ovom primeru glavni ugovarač, dok su članovi grupe u čiju korist je ugovor zaključen drugi korisnici.

Praktičan značaj uvođenja pojma drugih korisnika, tj. širenja pojma potrošača i na druge korisnike, se najbolje može prikazati na sledećem primeru. Pretpostavimo da jedna nemačka turistička agencija nudi nekoliko turističkih aranžmana koji obuhvataju posete više regija u Nemačkoj, i ona je po toj aktivnosti postala poznata u Evropi. Kako bi iskoristio očigledno dobar i profesionalan rad nemačke agencije, belgijska turistička agencija zaključuje ugovor o turističkom putovanju sa nemačkom agencijom, pri čemu će korisnici biti treća lica. Nakon toga, belgijska turistička agencija nudi belgijskim turistima ove aranžmane, s tom razlikom što na aranžman koji izvršava nemačka agencija oni dodaju i prevoz do određenog nemačkog grada. U ovom slučaju imamo tri grupe odnosa. Prvi je odnos između nemačke i belgijske turističke agencije, pri čemu je nemačka agencija organizator putovanja, a belgijska agencija glavni ugovarač. Drugi je odnos između belgijske turističke agencije i belgijskih turista, u kome je belgijska agencija organizator putovanja, a turisti su glavni ugovarači. Treći je odnos između nemačke turističke agencije i belgijskih turista, kod koga je nemačka agencija organizator putovanja, a belgijski turisti su drugi korisnici. Prema tome, belgijski turisti su dvostruko zaštićeni, jer se tretiraju kao potrošači kako prema belgijskoj, tako i prema nemačkoj turističkoj agenciji, s tom razlikom što u prvom slučaju imaju pravnu poziciju glavnih ugovarača, a u drugom – drugih korisnika. Ovo će za potrošače biti veoma značajno, naročito u slučaju kada belgijska turistička agencija postane insolventna, jer oni imaju direktna prava i prema nemačkog agenciji.

3) Prijemnik (*sticalac*, engl. *the transferee*, nem. *der Erwerber*, fr. *le cessionnaire*). Sticalac je bilo koje lice na koje je glavni ugovarač ili bilo koji drugi korisnik preneo paket aranžman. Ugovor o turističkom putovanju tradicionalno poznaje institut zamene potrošača drugim licem, prema kome potrošač može, ako se ispune određeni uslovi, pre otpočinjanja turističkog putovanja da odredi drugo lice koje umesto njega ima pravo da koristi ugovorene usluge.³⁹ Upravo zbog prava na zamenu, pojam potrošača je proširen i na prijemnike, kako bi i oni mogli da imaju koristi od zaštitnih odredaba Direktive.⁴⁰ U svakom slučaju, pojam prijemnika je nesamostalan pojam, jer on ne može postojati a da prethodno ne postoji

38 „...kada nema glavnog ugovarača ne može biti ni drugog korisnika.“ D. Grant, S. Mason, 57.

39 Briselska konvencija, čl. 8; Direktiva o paket aranžmanima, čl. 4, st. 3.

40 Ovaj segment definicije potrošača je nepotreban u onim državama u kojima opšta pravila ugovornog prava stvaraju navedeni efekat (na primer, u Nemačkoj i Slovačkoj). Vid.: H. Schulte-Nlke, L. Meyer-Schwickerath, 220.

glavni ugovarač ili drugi korisnik. Ako lice stekne prava od lica koja se ne uklapaju u pojam glavnog ugovarača ili drugog korisnika, onda to lice nije potrošač u smislu Direktive o paket aranžmanima i ne uživa specifičnu pravnu zaštitu.⁴¹

Evropska komisija je 2007. godine sačinila izveštaj u kome je identifikovala osnovne probleme u vezi sa ugovorom o organizovanju putovanja. Personalni domen primene Direktive o paket aranžmanima je u tom pogledu detektovan kao problematičan. Naime, postavilo se pitanje opravdanosti prihvaćene koncepcije širenja pojma potrošača, tj. da li Direktivu treba promeniti tako da obuhvati samo potrošače u pravom smislu te reči ili je zadržati u postojećoj formi.⁴² Nakon sprovedenih javnih konsultacija, Evropska komisija nije dobila adekvatan odgovor, jer su mišljenja bila podeljena.

Osnovni argumenti koji se mogu navesti u prilog sužavanja pojma potrošača (zaštićenih lica) kod ugovora o organizovanju putovanja su sledeći.

- Prvo, na taj način bi se Direktiva o paket aranžmanima uskladila sa drugim direktivama koje obuhvataju materiju potrošačkog prava.⁴³ Jedinstveni ili makar približno sličan pojam potrošača je nužan za konzistentnost čitave oblasti prava potrošača.⁴⁴ U skladu sa ovim argumentom Direktiva o paket aranžmanima treba da izabere jedan od dva uobičajena pojma potrošača – tradicionalnu ili modernu definiciju potrošača. Ovaj argument je smislen i logičan. Međutim, on previđa da je osnovni razlog loše izabran termin za nezaštićenu ugovoru stranu kod ugovora o organizovanju putovanja. Da je ovo lice nazvano svojim pravim imenom – putnik, ovaj argument bi bio neubedljiv. Ovome treba dodati da ni pojam putnik nije najadekvatniji, jer ne obuhvata glavne ugovarače, koji nisu u isto vreme i korisnici putovanja.
- Drugo, potrošači i profesionalci imaju različite potrebe za zaštitom.⁴⁵ Potrošačko pravo je upravo i nastalo sa idejom da se zaštite interesi slabije ugovorne strane – potrošača. Prema ovom argumentu, ako lice ugovor o organizovanju putovanja zaključuje (primarno) u svrhe koje su van njegove poslovne ili profesionalne delatnosti, onda postoji potreba za pojačanom zaštitom. Za lica koja ugovor zaključuju u okvirima svoje poslovne delatnosti dovoljna je zaštita koju pruža opšta (vanpotrošačka) ugovorna regulativa. Prema navedenom, Direktiva o paket aranžmanima zaštitu pruža čak i licima kojima ta zaštita nije potrebna. Na prvi pogled ovaj argument je logičan i nema mu se šta zameriti. Međutim, poređenjem putnika u profesionalne i turističke svrhe uočava se da razlika nije tako velika kao što se na prvi pogled čini. Pretpostavimo da direktor jednog privrednog društva putuje u Rim na dva dana kako bi učestvovao u pregovorima

---

41 D. Grant, S. Mason, 58.

42 Pitanje je glasilo: Da li mislite da lica koja putuju isključivo u poslovne svrhe treba da budu isključena iz obuhvata Direktive? Vid.: Working Document 2007, 9.

43 Sažetak odgovora, 3.

44 Slično: E. Führich, 40.

45 Sažetak odgovora, 3.

oko zaključenja nekog ugovora u privredi. Po čemu se to lice razlikuje od turista koji odlazi u Rim na dva dana kako bi razgledao lepote ovoga grada? Svrha putovanja je u svakom slučaju različita, ali da li je ona dovoljna da opravda različit pravni tretman. I jednom i drugom licu je stalo samo do toga da turistička agencija obezbedi prevoz do Rima i smeštaj u nekom hotelu. To što jedno lice u Rimu planira da vodi poslovne pregovore, a drugo da posećuje znamenitosti, ne opravdava da jedno nazovemo profesionalcem i uskratimo mu zaštitu, a drugo lice potrošačem (neprofesionalcem) i pružimo mu zaštitu. Organizacija putovanja je specifična pravna oblast, gde je akcenat na putovanju, a ne na razlozima zbog kojih se ide na putovanje. Jedini izuzetak koji bi se mogao ustanoviti, a koji bi imao opravdanja, su oni ugovori o organizovanju putovanja kod kojih je ugovarač profesionalac u materiji organizovanja putovanja. Primera radi, dve turističke agencije zaključuju ugovor o organizovanju putovanja, gde jedna pruža paket usluga, a druga će te usluge dalje da ustupa trećim licima, uz eventualno dodavanje neke dodatne usluge. I jedna i druga ugovorna strana su profesionalci, jer zaključivanje ugovora o organizovanju putovanja spada u njihovu profesionalnu delatnost. U ovom slučaju se čini da ne postoji potreba za zaštitom turističke agencije kao saugovarača organizatora putovanja.

- Treće, namera je bila da se Direktiva o paket aranžmanima primenjuje samo na turistička putovanja, zbog čega poslovna putovanja treba izostaviti.⁴⁶ Ovaj argument ne stoji, jer je Evropska komisija u obrazloženju Predloga direktive izričito naglasila potrebu za širenjem zaštite u ovoj oblasti. Uostalom, i sam naziv Direktive o paket aranžmanima potvrđuje ovakav zaključak, jer je akcenat na skupu (paketu) usluga, a ne na njihovoj svrsi.

Osim navedenih protivargumenata, u prilog zadržavanja postojećeg rešenja Direktive o paket aranžmanima se mogu navesti još dva argumenta.

- Prvo, kada bi se prihvatio tradicionalan ili moderan pojam potrošača u oblasti organizovanja putovanja, pojavili bi se dodatni, često nerešivi problemi. U konkretnim slučajevima bi bilo veoma teško utvrditi da li je putnik potrošač. Ovo bi posebno dolazilo do izražaja kod putovanja koja imaju više ciljeva (tzv. putovanja sa mešovitim ciljevima). U praksi su danas česti slučajevi da jedno lice odlazi na poslovno putovanje, ali ne sa idejom da samo ostvari određeni profesionalni zadatak, već i da turistički poseti određenu destinaciju (kolokvijalno rečeno, lice „spaja lepo sa korisnim“). U tom slučaju, ovo lice se javlja u isto vreme i kao profesionalac (poslovno lice) i kao potrošač (turista). Pojam potrošača bi u ovoj oblasti bio teško primenljiv, jer će u praksi biti veoma teško da se utvrdi kada dominira njegov profesionalni, a kada turistički aspekt. Štaviše, brojni su slučajevi kada poslovno putovanje predstavlja samo paravan za odmor i turizam.

⁴⁶ Sažetak odgovora, 3.

- Drugo, organizovanje putovanja je tradicionalno najbliže vezano za saobraćajno pravo, jer je prevoz jedna od najznačajnijih usluga koja se pruža u okviru paket aranžmana. Ako se pogleda nacionalna i međunarodna regulativa saobraćajnog prava, tj. pojedinih grana saobraćaja, uočava se da one nikada ne prave razliku između potrošača i profesionalaca, što termin putnik nedvosmisleno pokazuje. Ovo je još jedan od razloga za vraćanje termina putnik u ugovor o organizovanju putovanja.

Evropska komisija je nedavno prezentovala Predlog nove direktive o paket aranžmanima, u kome je značajno promenila koncept potrošača.⁴⁷ Prvo je promenjen termin, tako što se sada slabija ugovorna strana naziva „putnik“. Prema tom rešenju, putnik je „bilo koje lice koje namerava da zaključi ili ima pravo da putuje na osnovu ugovora zaključenog u okviru ove Direktive, uključujući i poslovne putnike ako ne putuju na osnovu okvirnog ugovora za trgovcem specijalizovanim za poslovna putovanja“.⁴⁸ Iz navedenog se vidi da Evropska komisija namerava da pojednostavi pojam putnika, tako da se više ne pravi razlika između glavnog ugovarača, drugih korisnika i prijemnika. Pojam putnika bi trebalo da obuhvati dve kategorije lica: ona koja nameravaju da zaključe ugovor o organizovanju putovanja (potencijalni putnici) i ona koja imaju pravo da putuju na osnovu zaključenog ugovora (korisnici putovanja). Kao i važeća Direktiva o paket aranžmanima, Predlog nove direktive obuhvata i poslovna putovanja, jer je zauzet stav prema kome je teško napraviti razliku između potrošača i zastupnika malih preduzeća ili drugih profesionalaca koji zaključuju ugovore o organizovanju putovanja na iste načine kao i potrošači. Sva ta lica zahtevaju sličan nivo zaštite.⁴⁹ Međutim, Predlog sadrži i jedan izuzetak od široko postavljenog pojma putnika. Uvažavajući činjenicu da velika privredna društva često zaključuju okvirne ugovore sa društvima specijalizovanim za organizaciju poslovnih putovanja, kao i da u ovim slučajevima putnicima nije potreban isti nivo zaštite kao potrošačima, Predlog nove direktive ova lica na smatra putnicima.

3. POJAM POTROŠAČA KOD UGOVORA O ORGANIZOVANJU PUTOVANJA U SRPSKOM PRAVU – PRIVIDNA USKLAĐENOST SA EVROPSKIM REŠENJEM

U srpskom pravu je ugovor o organizovanju putovanja na različite načine uređen u dva pravna izvora: Zakonu o obligacionim odnosima i Zakonu o zaštiti potrošača. Različita regulativa proizlazi iz okolnosti da je Zakon o obligacionim odnosima pisan pod uticajem Briselske konvencije, dok je Zakon o zaštiti potrošača inkorpo-

---

47 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004, Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC (dalje u fusnotama: Predlog direktive), Brussels, 9.7.2013, COM(2013) 512 final, 2013/0246 (COD), dostupno na adresi: http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/com_2013_512_en.pdf (8.8.2013).

48 Predlog direktive, čl. 3(1)(6).

49 Predlog direktive, Recital (7).

riao odredbe Direktive o paket aranžmanima. Za Srbiju je praktično najznačajnije pitanje kada se primenjuje jedan, a kada drugi pravni izvor. Odgovor na ovo pitanje je direktno determinisan pojmovnim određenjem potrošača u Zakonu o zaštiti potrošača, jer ovaj zakon kao noviji i poseban ima primat u primeni u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima. Praktično posmatrano, Zakon o obligacionim odnosima se primenjuje na one ugovore o organizovanju putovanja koji nisu pokriveni Zakonom o zaštiti potrošača. Zbog toga će prvo biti analiziran pojam potrošača iz Zakona o zaštiti potrošača, jer od njega zavisi domen primene Zakona o obligacionim odnosima.

Srpsko potrošačko pravo prihvata u načelu jedinstven pojam potrošača. Zakon o zaštiti potrošača definiše potrošača kao „fizičko lice koje na tržištu pribavlja robu i usluge koje nisu namenjene njegovoj poslovnoj ili drugoj komercijalnoj delatnosti.“⁵⁰ Kao što se vidi, u srpskom pravu je inkorporiran konzervativan pojam potrošača. Međutim, kada je reč o ugovoru o turističkom putovanju, zakon poznaje i dodatno pravilo prema kome se prava i obaveze potrošača odnose „i na fizičko lice koji koristi turističko putovanje u okviru svoje poslovne delatnosti, profesije ili zanata, odnosno na osnovu ugovora između trgovca i trećeg lica, koji je zaključio taj ugovor u njegovu korist ili je na njega preneo ugovorenu uslugu“.⁵¹ Spajanjem ovih definicija dobija se pojam potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja u srpskom pravu.

Iz navedenog jasno proizlazi da je srpsko pravo pojam potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja pokušalo da modelira po uzoru na Direktivu o paket aranžmanima. Primenjena zakonodavna tehnika je veoma neobična, jer se zakonodavac odlučio da pođe od restriktivnog pojma potrošača, definisanog u opštim odredbama zakona, a da ga nakon toga dopuni (proširi) kod ugovora o turističkom putovanju. Kao i kod Direktive, i Zakon o zaštiti potrošača poznaje tri vrste potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja. Međutim, bližom analizom se uočava da srpsko pravo značajno odstupa od prava Evropske unije u ovoj oblasti.

- 1) Prvu kategoriju čine fizička lica koja koriste turističko putovanje bez obzira na njegovu svrhu. Prema tome, obuhvaćena su i turistička i poslovna putovanja. Ova kategorija je dobijena spajanjem osnovnog pojma potrošača (fizičko lice koje na tržištu pribavlja robu i usluge koje nisu namenjene njegovoj poslovnoj ili drugoj komercijalnoj delatnosti) sa prvim delom dodatne definicije (fizičko lice koji koristi turističko putovanje u okviru svoje poslovne delatnosti, profesije ili zanata). Smisao je najverovatnije bio da se ovim rešenjem obuhvati ono što Direktiva o paket aranžmanu naziva glavni (primarni) ugovarač. Međutim, dve su velike razlike između srpskog i evropskog pojma glavnog ugovarača. Prvo, srpsko pravo glavnog ugovarača vezuje samo za fizička lica. Otuda se može zaključiti da je personalni domen primene srpske regulative organizovanja putovanja daleko uži, jer su pravna lica u celosti isključena. Drugo, već je rečeno da Direktiva glavnog ugovarača definiše kao lice koje uzima ili je sagla-

50 ZZP, čl. 5, st. 1, tač. 1.

51 ZZP, čl. 110.

sno da uzme paket aranžman, pri čemu se ova jezička sintagma tumači tako da to lice kupuje ili je saglasno da kupi paket aranžman. U srpskom pravu je nejasno šta to lice radi, jer jedan deo definicije kaže da fizičko lice pribavlja paket aranžman, što bi jasno asociralo na ugovaranje (kupovinu), dok drugi deo precizira da fizičko lice aranžman koristi, što ne asocira na ugovaranje. Ova dihotomija je nastupila usled nadograđivanja opšteg pojma potrošača, ali uz korišćenje drugih termina („pribavlja“, odnosno „koristi“). Različito tumačenje za fizička lica koja aranžman koriste u vanposlovne i poslovne svrhe nije prihvatljivo, zbog čega je potrebno jedinstveno tumačenje, pa čak i ako ono ne odgovara u celosti zakonskoj terminologiji. Kako je zakonodavac upotrebio reči „koristi turističko putovanje“ u posebnom delu zakona koji uređuje tu materiju, logično je zaključiti da je intencija zakonodavca bila da se ista sintagma upotrebljava i kod opšteg pojma potrošača, a u vezi sa ugovorom o turističkom putovanju. Prema tome, srpska verzija glavnog ugovarača kaže da je to fizičko lice koje koristi paket aranžman. Jasno je da ova definicija ne odgovara pojmu glavnog ugovarača iz Direktive. Naprotiv, ovo lice je korisnik putovanja. Ovakvo tumačenje čini besmislenim drugi deo definicije pojma potrošača, koja se odnosi na korisnike putovanja, kada je neko drugo lice ugovarač. Zbog toga bi bolje bilo da se ovo lice tumači kao ugovorna strana kod ugovora o turističkom putovanju, koja je u isto vreme i korisnik ovog ugovora. Međutim, i ovakvim tumačenjem smo daleko od evropskog rešenja, jer zakon ne štiti ugovarače, već samo korisnike.

- 2) Drugu kategoriju potrošača čine fizička lica koja koriste turističko putovanje, na osnovu ugovora koje je treće lice zaključilo u njihovu korist („na osnovu ugovora između trgovca i trećeg lica, koji je zaključio taj ugovor u njegovu korist“). Ovaj segment definicije pojma potrošača je trebalo da se poklapa sa pojmom drugih korisnika iz Direktive (lica u čiju korist glavni ugovarač kupuje paket aranžman). Ako se zanemari očigledna jezička nepreciznost i nejasnost upotrebljene konstrukcije u Zakonu o zaštiti potrošača, čini se da je moguće njeno tumačenje u skladu sa pojmom drugih korisnika iz Direktive. Prema tome, neko drugo lice je sa turističkom agencijom zaključilo ugovor o turističkom putovanju, pri čemu zakon štiti korisnika tog ugovora.
- 3) Treću kategoriju potrošača čine ona lica na koja je korisnik putovanja pre otpočinjanja turističkog putovanja preneo ugovorenu uslugu. Jasno je da treća kategorija delimično odgovara pojmu prijemnika iz Direktive o paket aranžmanima.

Zakon o obligacionim odnosima umesto potrošača koristi termin „putnik“ za označavanje slabije ugovorne strane kod ugovora o organizovanju putovanja.⁵² Međutim, zakonom ovaj pojam nije definisan. U skladu sa Briselskom konvencijom, ali i uobičajenim značenjem ovog pojma, čini se da bi putnika trebalo shvatiti kao korisnika ugovora o organizovanju putovanja, bez obzira

---

52 M. Dragašević (2009), 216.

na to ko je zaključio ugovor ili platio cenu.⁵³ Imajući u vidu da su putnici uvek fizička lica,⁵⁴ Zakon o zaštiti potrošača ima širi domen primene u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima, jer osim korisnika on obuhvata i prijemnike. Prema tome, odredbe Zakona o obligacionim odnosima o ugovoru o organizovanju putovanja se primenjuju supsidijerno, samo u meri u kojoj nisu derogirane posebnim odredbama Zakona o zaštiti potrošača. Drugim rečima, posmatrano iz ugla jedne ugovorne strane (putnika, potrošača), Zakon o obligacionim odnosima nema samostalan domen primene, jer se u personalnom smislu odnosi na uži krug lica. Prema tome, sve odredbe Zakona o obligacionim odnosima koje su u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti potrošača više ne važe. Međutim, ne treba smetnuti sa uma činjenicu da konačan zaključak o personalnom domenu ova dva zakona mora da uzme u obzir i drugu ugovornu stranu – organizatora putovanja. Posmatrano iz tog ugla, personalni domen primene Zakona o obligacionim odnosima je širi, jer on obuhvata svakog organizatora putovanja, bez obzira da li je profesionalac, dok se Zakon o zaštiti potrošača odnosi samo na ugovore zaključene između potrošača i organizatora putovanja koji su trgovci. Otuda se može reći da Zakon o obligacionim odnosima ipak ima i samostalan domen primene, a vezuje se za ugovore o organizovanju putovanja zaključene sa organizatorima putovanja koji nisu u isto vreme i trgovci.⁵⁵

4. POGLED U BUDUĆNOST – SRPSKO PRAVO *DE LEGE FERENDA*

Prikazane analize su pokazale da u domenu pojma potrošača kod ugovora o organizovanju putovanja srpsko pravo nije usklađeno sa Direktivom o paket aranžmanima. Zbog toga se sugerišu sledeće promene zakonskog teksta:

- prvo, umesto termina potrošač, logičnije i preciznije je korišćenje termina putnik;
- drugo, zakon ne treba da se oslanja na klasičnu definiciju potrošača, primenjivu na opšte potrošačko pravo, pa da je nakon toga nadograđuje (dopunjuje) kod ugovora o organizovanju putovanja, već treba potrošača (putnika) da definiše potpuno odvojeno kod ugovora o organizovanju putovanja, bez pravljenja veze sa opštim pojmom;
- treće, treba izbegavati korišćenje reči „odnosno“ u definiciji potrošača, kada se želi preći na sledeću vrstu potrošača, jer ona unosi zabunu prilikom tumačenja;

53 V. Šmid, *Putnička agencija i njeni ugovori s putnicima i davaocima usluga*, Savremena administracija, Beograd 1977, 211.

54 S. Carić u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima – knjiga druga* (ur. S. Perović, D. Stojanović), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu i Kulturni centar, Novi Sad 1980, 719.

55 Ako se ova dva zakona pogledaju iz ugla pojmovnog određenja ugovora o organizovanju putovanja, može se zaključiti da Zakon o obligacionim odnosima šire definiše ovaj ugovor, što znači da on ima i samostalan domen primene za neke ugovore o organizovanju putovanja, bez obzira na to ko su ugovorne strane.

- četvrto, pojam potrošača treba proširiti tako da ne obuhvata samo korisnike i prijemnike, već i glavne ugovarače;
- peto, treba jezički preciznije definisati tri vrste potrošača u skladu sa odredbama Direktive o paket aranžmanima;
- šesto, u perspektivi treba razmisliti o tome da se iz kruga glavnih ugovarača isključe lica koja se profesionalno bave organizovanjem putovanja.

Vuk Radović, LL.M., PhD

Associate Professor, University of Belgrade Faculty of Law

THE NOTION OF CONSUMER IN ORGANIZED TRAVEL CONTRACT

Summary

The object of this paper is defining consumer as a contracting party in organized travel contract. First part of this paper is dedicated to analyzing this term taking into consideration regulation contained in the Directive on package travel, package holidays and package tours. The author compared the notion of consumer in organized travel contract with the general notion of consumer. After presenting arguments pro et contra narrowing this term, the author advocates for the maintenance of the current conception. Second part of this paper elaborates the definition of consumer in organized travel contract contained in the Serbian Law on consumer protection. After making comparative analysis with European regulation, the author concludes that the Serbian definition of consumer is not in accordance with the European, which is the reason why he suggests certain changes de lege ferenda.

Key words: consumer, organized travel contract, Directive on package travel, package holidays and package tours, law on consumer protection, law on obligations.